

doi: 10.3935/rsp.v21i1.1211

WILCO FP7 PROJEKT: ŠTO SMO NAUČILI I ŠTO NOSI BUDUĆNOST?

Social innovation is not a panacea but if encouraged and valued it can bring immediate solutions to the pressing social issues with which citizens are confronted. In the long term, I see social innovation as part of the new culture of empowerment that we are trying to promote with a number of our initiatives, starting with the Renewed Social Agenda. (...)

President Barroso, 31 March 2009.

Završnom konferencijom *Social Innovation at the Local Level: Lessons Learned and Future Prospects* u Brüsselsu 31.01.2014. završen je WILCO (*Welfare innovations at the local level in favour of cohesion*) FP7 projekt kojim se pokušalo istraživanjem socijalnih inovacija, karakteristika njihovog nastanka i održivosti u kontekstu urbanih socijalnih sustava dati novi zamah njihovom razvoju. Završni događaj okupio je oko 70-ak stručnjaka, istraživača, predstavnika *think tank*-ova, organizacija i mreža civilnog društva kao i praktičara iz zemalja diljem Europe, te predstavnika različitih odjela EU-a vezanih za socijalna i ekonomska pitanja.

Što smo naučili?

U okviru završnog konferencije *Social Innovation at the Local Level: Lessons Learned and Future Prospects* održane su četiri radionice u kojima su rekapitulirani rezultati i istraživačka saznanja do kojih smo došli u projektu. Na samom početku Taco Brandsen, s *University of Nijmegen*, koordinator WILCO projekta, dao je uvodni kraći pregled projekta, njegovih ciljeva, općenitih rezultata i preporuka za budućnost. Ciljevi projekta su bili: identificirati

inovativne prakse u gradovima EU-a i faktore zbog kojih se pojavljuju i šire, analizirati ih u kontekstu sadašnjih socijalnih problema i urbanih politika te sačiniti preporuke kako poticati lokalne socijalne inovacije. Što se tiče razvoja gradova, Brandsen je naglasio da se istraživanje provelo u vrijeme ekonomske krize. Identificiran je rast postojećih socijalnih problema u urbanih područjima. Povećala se socijalna ranjivost koja je postala problem koji pogađa područja koja prije nisu bila problematična. Slični problemi pronašli su se u više tipova gradova, ali lokalni socijalni sustavi nose se s njima na različite načine.

U analizi lokalnih socijalnih inovacija identificirani su različiti tipovi urbanih režima. Inovacije su posebno opažene u sektoru usluga orijentiranih ka podmirivanju potreba korisnika, ali i u područjima kao što su vladavina i regulacije. Gotovo uvijek su rezultat suradničke mreže, često s potporom (ili bar ne suprotstavljanjem) države. Razmatrajući pitanja održivosti i uspjeha, nalazi se da su dominantne diskusije o socijalnim inovacijama često iskrivljene. Fokus je na stabilnim, sistemskim i uspješnim slučajevima. Stvarnost je da mnoge inovacije ostaju lokalne i limitirane godinama. Evaluacije, ako se pojave, često su vođene kriterijima koji su otvoreno ili prikriveno bazirani na oblicima procjena poduzetničkih projekata koji nisu mjerodavni za procjenu socijalnih inovacija.

Utvrđeno je da je za daljnje »produljivanje života« socijalnih inovacija u urbanom kontekstu potrebno staviti naglasak na kapacitete gradova da permanentno generiraju socijalne inovacije. Otvoreni stilovi vladavine i široke koalicije idu u prilog pojavljivanju i preživljavanju inicijativa. Transfer ideja često ostaje »neproziran« proces kojeg se nedovoljno razumije. Difuzija socijalnih inovacija na neki je način slična difuziji ekonomskih inovacija, ali i drugačija. Ideje su se pokazale važnima, ali

su značajni i odnosi koji su nastali prije njihovih adaptacija.

Socijalna ranjivost u Europi bio je naziv prve radionice. Predstavio ga je Constanco Ranci s *Milan Polytechnic* uz diskusiju Amane Ferro iz *European Anti-Poverty Network*. Radionica se fokusirala na probleme socijalne isključenosti u europskim gradovima. Istraživanje je poduzeto u vremenu najgore ekonomske krize od 1930-ih godina i otkriva se utjecaj krize na ranjive skupine. WILCO projekt detaljno je istražio socijalne probleme u urbanim sredinama tijekom posljednjih godina ekonomske krize. Osim ukupnog povećanja socijalne isključenosti kao rezultata krize, istraživanje je pokazalo da je socijalna ranjivost, karakterizirana stalnom nestabilnošću u životima ljudi, također u porastu. Različite dinamike dolaze zajedno: ozbiljne materijalne deprivacije (posebice u »novim« zemljama članicama EU-a), rast privremenog zapošljavanja, nedostatak priuštivog stanovanja, mijenjajući obiteljski odnosi, veća migracija u Europi. To pogađa sve širi spektar ljudi, izvan grupa koje su tradicionalno ugrožene. Postojeći instrumenti lokalnih socijalnih sustava nedovoljni su da riješe ove socijalne probleme. Nalazi istraživanja pokazuju kako lokalne socijalne politike gradova odražavaju u većoj mjeri nacionalne orijentacije i obilježja socijalnih režima, nego lokalne specifičnosti. Također, temeljem nalaza istraživanja predložena je na radionici tipologija lokalnih socijalnih politika, inspirirana Esping-Andersenovom tipologijom socijalnih režima, kao i tipologija socijalne strukture gradova, pri čemu autori razlikuju inkluzivne gradove, gradove sa selektivnim tržištem rada te ranjive gradove.

Druga radionica nosila je naziv *Sadašnjost i budućnost istraživanja socijalnih inovacija financiranih od strane EU*. Izlaganje je održala Jane Jenson s *University of*

Montreal s diskusijom Julie Simon iz *The Young Foundation*. Ustanovljeno je nekoliko vrsta preporuka za daljnja istraživanja socijalnih inovacija temeljenih na analizi 17 projekata koji su se provodili ili se trenutno provode na temu socijalnih inovacija u okviru FP6 ili FP7 projekata. Prva vrsta preporuka odnosi se na razine analize i definicije socijalnih inovacija. Zaključak je da se istraživanja socijalnih inovacija trebaju fokusirati na institucionalnu (mezo-) i individualnu (mikro-) razinu (iako ostaje otvoreno pitanje promjene mentaliteta koju socijalne inovacije donose, tj. makrorazine). Nadalje, postoji potreba za uspostavom suradnje među projektima ili međuprojektne komunikacije o pitanju definiranja socijalnih inovacija. Druga vrsta preporuka odnosi se na sadržaje i sudionike socijalnih inovacija. Zaključeno je da bi se trebali uključiti povjesničari koji bili doprinijeli tome što je zaista »novo«. Isto tako, potrebno je promisliti o empirijskim i normativnim korijenima onoga što se smatra »novim« i »dobrim« ili poželjnim. Treći tip preporuka postavlja pitanje novih praksi. Iskazana je potreba uključivanja diskusije među projektima (kako bi se ojačalo doprinose i podijelilo znanje). Potrebno je izgraditi forum rasprave o tome kada su socijalne inovacije *input* (nezavisna varijabla), a kada ih se može promatrati kao *output* (zavisnu varijablu). Isto tako, trebao bi postojati forum rasprave o procjeni zajedničkih faktora socijalnih inovacija. Ističe se pet područja koja bi mogla biti razmatrana kao prostor za buduća istraživanja koja tematiziraju socijalne inovacije: 1. socijalne inovacije i determinante zdravlja, 2. potrebno je obratiti pozornost na ruralna područja koja su dosad zanemarena u istraživanjima, 3. dimenzija imigrantskih iskustava treba biti istaknuta kako bi se potaklo daljnje uključivanje, 4. nužno je razmotriti i utjecaj privatnog sektora, 5. fokusirati

istraživanja na oruđa financijskog sektora koja podupiru socijalne inovacije - kao mikrofinanciranje i sl.

Veza između urbane vladavine i socijalnih inovacije koju je prezentirao Sandro Cattacin s *University of Geneva* i u kojoj je diskutant bio Louise Pulford iz *Social Innovation Exchange* bila je treća radionica. Na njoj se raspravljalo kako su kapaciteti socijalnih inovacija povezani s politikama i drugim karakteristikama u europskim gradovima. Snage iza transformacije vladavine u gradovima jesu efekti politika nacionalne socijalne države prema povratku lokalnoj socijalnoj državi. Zajednički trendovi pronađeni u urbanim kontekstima su: transformacija od poticaja države i ekonomije prema koprodukciji politika i usluga investiranja u sposobnosti. Mijenjanje pristupa od korisnika socijalnih beneficija i usluga k individualnom pristupu u politikama i uslugama. Pojavljuju se trendovi od hijerarhijskog odlučivanja prema obliku suodlučivanja te od problemski orijentiranog razmišljanja prema potrazi za boljom kvalitetom života i dobrobiti u gradu. Isto tako, u legislativi su naglašeni procesi evaluacije i potpore eksperimentiranju dok je sa strane vrijednosti i ideologije uočeno više pragmatizma, manje populizma te nastanak brojnih kompromisa u situacijama kao i razvoj preventivnog djelovanja.

Komparativnom analizom europskih gradova kristalizirana su četiri načina vladavine u gradovima: 1. vladavina inovacijama: traži se sinergija ekonomskih i socijalnih politika, preferiraju se rješenja kombinirane socijalne politike, 2. vladavina rastom: naglasak je na ekonomskim politikama, socijalne politike usmjerene su prema marginalnim grupama, 3. vladavina solidarnošću: prioritet se daje orijentaciji socijalne politike prema produkciji socijalnih usluga, prevladavaju tradicionalni socijalni sustavi u kojima političke stranke definiraju orijentaciju, 4. sukobljeni model

vladavine u kojoj je slaba lokalna vlast, a postoje jake ekonomske i socijalne interesne grupe koje su u sukobu.

Obrasci socijalnih inovacija: izazov lokalnim politikama i socijalnim sistemima bila je posljednja radionica. Predstavio ju je Adalbert Evers s *University of Giessen*, a diskutant je bio Giulio Ecchia s *University of Bologna*. Profesor Evers dao je analizu 77 studiranih socijalnih inovacije i njihovu povezanost sa širim kontekstom i socijalnim sustavom.

U razmatranju socijalnih inovacija pokazalo se da su one rizični pristupi i projekti koji su se vidjeli kao »obećavajući« od strane stručnjaka i drugih dionika u području. Kao relativno novi istraživački i javno-politički fenomen, naglašena je potrebna za izgradnjom/definiranjem jezika i koncepta socijalnih inovacija među lokalnim dionicima. Razmatranje inovacija iz dvadesetak gradova u deset zemalja EU-a nije služilo za uspoređivanje nacionalnih »režima«, nego za stvaranje šire osnove za proučavanje zajedničkih trendova. Analizirajući učestale pristupe i instrumente, nastojalo se »pročitati« zajedničke osobine i poruke mnogih studija slučaja. Inovativni obrasci i pristupi, različiti od tradicionalnih značajki lokalne politike socijalne skrbi, koji su pronađeni u projektu odnose se na nekoliko dimenzija. *Načini bavljenja potrebama korisnika (inovacije u uslugama)* je prva. Pod tim smatramo: ulaganje u sposobnosti; otvorene pristupe - izbjegavanje ciljanja sa stigmatizacijskim učincima; premošćivanje jaza - pomirenje profesionalnih usluga i svjetova života ljudi; pakete personalizirane podrške - povezivanje ponuda usluga, kako bi se podmirile složene potrebe korisnika.

Druga dimenzija odnosi se na *regulacije i prava* koja uključuje - *ad hoc* potpore: vremenski ograničeni krediti, individualno usmjerene kombinacije usluga i naknada za obuzdavanje novih socijalnih rizika; »soci-

jalne ugovore« - vezan pristup socijalne pomoći uz obostranu obavezu.

Načini vladavine kao treća dimenzija donosi: umrežavanje - poticanje jedinica i vrsta organizacije da djeluju na integrirajući način; davanje glasa određenim skupinama - uključivanje novih skupina i njihovih problema u javnoj domeni; koalicije okupljene oko pojedinih pitanja - izgradnja partnerstva među različitim dionicima koji rade na »vrućim« pitanjima.

Dimenzija *načini rada i financiranja* odražava: fleksigurnost - pokušaj nošenja s napetošću između težnje za socijalnom sigurnošću i fleksibilnošću; mješoviti i produženi radni kolektivi - utvrđivanje oblika multidisciplinarnog timskog rada koji uključuju volontere i građanski angažman podupiratelja; novi profesionalizam - kombiniranje nekad fragmentiranih znanja kroz dijalog i uključenost korisnika. Kreativno financiranje - kombiniranje sredstava od zainteresiranih strana u pojedinim sektorima

Posljednja dimenzija je *Entitet (lokalnih) socijalnih sustava* i uključuje: kombiniranu socijalnu politiku koja dopire do svih sektora lokalnog sustava socijalne skrbi; raznovrsnost u cilju manje standardiziranih, raznovrsnijih i lokaliziranih socijalnih sustava; rebalansiranje socijalnih sustava - nadogradnja komponente zajednice u mješovite socijalne sustave, te integraciju - premošćivanje ekonomske i socijalne logike što se tiče socijalne i urbanističke politike.

Općenite opservacije o tekućim trendovima iz perspektive praksi proučavanih u projektu naglašavaju da su vrlo često socijalne inovacije dobile podršku samo kao prakse za popunjavanje praznine u problematičnim zonama ili područjima. Ali, u različitim stupnjevima ih možemo vidjeti kao glasnike, s idejama koje su vrijedne da uđu

u matice događanja. Važno je napomenuti da postoje različiti stupnjevi otvorenosti za promjene i inovacije u području politike. Značajan je utjecaj »premošćujućih« politika koje djeluju s vremenskim ograničenim pilot-programima i financijskim shemama. Socijalne inovacije su nove ideje koje se pojavljuju u socijalnoj politici, koje pripremaju reforme, ne samo kroz raspravu, nego i u programima koji su stavili inovativne ideje na testiranje u praksi. Za buduća istraživanja i politike preporučuje se da se razjasne i nadograde »socijalne inovacije« kao referentna točka u analizi i izradi programa i politika umjesto da ih se koristi kao ekskluzivan novi brand za organizacije i programe financiranja. Potrebno je analizirati i raditi takve socijalne politike i diskurse koji smanjuju jaz između raspršenih inovativnih promjena i intervencije središnje državne politike - npr. nadogradnjom utjecaja »intrapoduzetnika« u sektorskim mrežama i pilot-programima. Socijalne inovacije tek trebaju dobiti svoje mjesto u vokabularu politika reformi socijalne politike.

Što smo proizveli?

WILCO projekt proizveo je 60 izvješća o gradovima, u 20 europskih gradova u 10 zemalja, među njima su Zagreb i Varaždin kao hrvatski predstavnici, koji se mogu pronaći na mrežnim stranicama projekta.¹ Proizvedeno je 77 studija slučaja socijalnih inovacija, 4 komparativna izvješća, tri *policy brief*-a i jedna e-knjiga *Social Innovations for social cohesion*² te dvije knjige *Social Vulnerability in European Cities* (2014.) i druga u pripremi *Social Innovation in Urban Context* (2015). Uz to se očekuje izrada brojnih priloga u vodećim međunarodnim i domaćim stručnim časopisima. Isto tako, u pokušaju približavanja rezultata i poruka WILCO projekta široj

¹ <http://www.wilcoproject.eu/>.

² Dostupna za besplatno preuzimanje: <http://www.wilcoproject.eu/downloads/WILCO-project-eReader.pdf>.

publici snimljena su tri videa³: *Part one: Social Vulnerability in European Cities*,⁴ *Part two: Social Innovations across Europe*⁵ i *Part three: Governance of Innovation across European Cities*⁶, koja će biti objedinjena u dokumentarni film koji će konkurirati i na filmskim festivalima koji naglašavaju socijalnu tematiku.

Hrvatski kontekst istraživanja socijalnih inovacija

U Hrvatskoj je tema socijalnih inovacija relativno zapostavljena i nepoznata u stručnoj i ostaloj javnosti. Isto tako, javlja se dvojba oko korištenja termina socijalnih i društvenih inovacija. Značajna definicija BEPA-e⁷ navodi da su socijalne inovacije koje su socijalne kroz ciljeve i sredstva - nove ideje (proizvodi, usluge i modeli) koji istovremeno ispunjavaju socijalne potrebe (učinkovitije nego alternative) i stvaraju nove društvene odnose ili suradnje. Mi zagovaramo i koristimo pojam socijalne inovacije naslanjajući se na ovu definiciju koja navodi ključnu socijalnu funkciju inovacija kroz ciljeve i sredstva i isto tako kako bismo ih razlučili od tehnoloških i tehničkih inovacija koje također spadaju pod okrilje šireg termina društvenih inovacija. Rijetka su istraživanja koja ih kod nas tematiziraju, a koncept socijalnih inovacija gotovo nema pravo građanstva u sačinjavanju programa u socijalnoj politici. Koncept najbolje prakse isto tako nije prepoznat kao instrument politike. Ovaj projekt je, uz Zagreb o kojem su rađene određene analize i istraživanja, po prvi put stavio u fokus analize lokalni socijalni sustav i socijalne politike u gradu Varaždinu. Rezultati istraživanja hrvatskih

primjera socijalnih inovacija u Zagrebu i Varaždinu govore o dominaciji države i nepovjerenju prema civilnim inicijativama koje nose potencijal socijalnih inovacija. Količina i kakvoća socijalnog kapitala te poduzetnost i osposobljenost nositelja inovacijske ideje čine se ključnim čimbenicima mogućnosti njezine primjene u praksi. Civilno društvo otvara prostor za raspravu o socijalnim inovacijama. Podrška drugih dionika također je uočena kao bitna. Naziru se tragovi doprinosa ovih inovacija jačanju socijalne kohezije i poticanju socijalnih reformi odozdo.

Imajući u vidu da projekt utjelovljuje FP7 poslanje »Znanost u društvu« (*Science in society*) organizirali smo skupove i druge vrste aktivnosti poput panela WILCO - FP7 projekt: Lokalni socijalni programi i socijalne inovacije u jačanju socijalne kohezije na Nacionalnom kongresu hrvatskog sociološkog društva »Privatno, javno, zajedničko: sociologija i hrvatsko društvo danas«, ili pak o tribinu o projektu na Socijalnom vijeću grada Zagreba. Nastojali smo uključiti i diseminirati informacije o projektu zainteresiranim medijima. Aktivnosti su provedene kako bi se aktivno uključilo dionike u projekt te proizvelo utjecaj na temelju njegovih saznanja. Prikupili smo i komparativno analizirali relevantne podatke te proizveli nova znanja relevantna za područje socijalne politike koja će se uključiti na različite načine u obrazovanje u tom području, ali i sačinjavanje i implementaciju politika. Kako bismo ojačali utjecaj u sljedećem vremenskom razdoblju, mogu se očekivati daljnje publikacije na hrvatskom jeziku.

³ Redatelj video uradaka je Emek Filogullari Benítez, redatelj i vizualni umjetnik, vlasnik i direktor FILOGULLARI / SMART-IB.

⁴ <http://www.wilcoproject.eu/social-vulnerability-in-european-cities/>.

⁵ <http://www.wilcoproject.eu/social-innovations-across-europe/>.

⁶ <http://www.wilcoproject.eu/part-three-governance-of-innovation-across-european-cities/>.

⁷ BEPA (2010) Empowering people, driving change. Social innovation in European union. Luxembourg: Publications Office of the European Union. http://ec.europa.eu/bepa/pdf/publications_pdf/social_innovation.pdf.

Kamo dalje? Zalog za budućnost

Fokus EU-a prema socijalnim inovacijama može se uočiti iz 17 istraživanja koja tematiziraju socijalne inovacije u FP6 i FP7 ciklusu. Ona čine jezgru promoviranja socijalnih inovacija. Pokušava se stvoriti znanje o zajedničkim faktorima socijalnih inovacija, i evaluirati koji ih čimbenici čine uspješnima kako bi se omogućio njihov prijenos na cijelom europskom prostoru.

Iako će gradovi i socijalne inovacije u daljnjim razvijanjima istraživanja o socijalnim inovacijama u EU prostoru biti promatrani komparativno, hrvatski nalazi i sudjelovanje u ovom projektu imaju značaj za stavljanje socijalnih inovacija na dnevni red u razmišljanju o socijalnim politikama. Istraživanje situacije i aktivno zagovaranje i tumačenje pristupa socijalnih inovacija kao oblika djelovanja dalo je neke nove ideje i našim praktičarima i dionicima, ali i uvelo koncept u javnu raspravu.

Hrvatska perspektiva sudjelovanja u ovom projektu se očituje, između ostalog, i u integraciji s vodećim europskim istraživanjima što je jednim dijelom rezultiralo i razvojem i sudjelovanjem u novom FP7 projektu. FP7 projekt *Third sector impact* koji započinje upravo u mjesecu završavanja WILCO projekta nastavak je uključivanja u istaknute europske projekte koji bi trebali postati strateški prioritet i smjer daljnjeg razvoja hrvatske znanosti. Sudje-

lovanje u ovakvom tipu projekata stavlja nas u fokus suvremenih istraživačkih politika, obogaćuje znanje, istraživačko iskustvo i kompetencije, te širi mreže suradnika i partnera za razvoj budućih projekata.

Postavljanjem Hrvatske komparativno s drugim zemljama u Europi, radili smo na integriranju hrvatske perspektive u europski istraživački prostor i činjenju naših empirijskih nalaza relevantnima na razini EU-a, sugerirajući da je i zadnja članica EU-a prilagođena i spremna biti uključena u istraživačke projekte na najvišoj razini. Sudjelovanje u ovom projektu daje daljnji poticaj u nastavku djelovanja i otvaranju perspektiva novih istraživanja u okviru HORIZON 2020 programa prema kojem se svi trebamo orijentirati i pokazati konkurentnost hrvatske znanosti u prijavi i sudjelovanju u takvoj vrsti izdašno financiranih projekata s višestrukim koristima za sudionike i hrvatsku znanost općenito. Izdizanje iz pozicije nacionalne provincijalnosti nalaže da se kompetencijama i iskustvom bude konkurentan. Otvaranje prema europskom istraživačkom prostoru put je prema daljnjem napretku hrvatske znanosti i mogući zalog za nadilaženje marginalizirane pozicije u golemom europskom istraživačko-znanstvenom sektoru.

Danijel Baturina
Poslijediplomski doktorski studij
socijalne politike